

Coğrafi İşaretin Kırsal Kalkınmadaki Rolü

Ahmet DOĞAN / DOKA Uzmanı

Bölgelerin ekonomilerinin gelişmesi, yöresel üreticilerin yerel kaynakları daha iyi değerlendirmesi, yerel istihdamın artırılması ve hayat şartlarının gelişmesi, bölgenin marka kimliğinin desteklenmesi açısından yöresel ürünlerin etkin kullanımı çok önemlidir.

2000'li yıllarda teknolojinin gelişmesiyle birlikte dünyada tüketici eğilimleri, tatil tercihleri ve ürün meseyi gibi birçok alanda hızlı bir değişim meydana gelmeye başlamıştır. Tüketici daha bilgili, kültürlü ve araştırmacı hale gelmiştir. **Satın alma gücüne sahip olmanın verdiği güvenle özellikle gıda alış-verişlerinde daha zor beğenen ve daha titiz bir tüketici haline dönüşmüştür. Leziz, güvenli ve yöresel gıdalar talep eder hale gelmiştir.** Tüketici tercihlerindeki bu değişim yöresel ürünlerin ulusal ve hatta uluslararası pazarlarda satılmasının önünü açmıştır. Yöresel ürün marketlerinin ve e-ticaret sitelerinin sayısı hızla artmıştır.

Yöresel ürünlerin katma değeri yüksek ticari ürünler haline dönüştürülmesinde coğrafi işaret tescili büyük önem taşımaktadır. AB'de coğrafi işaretli ürünlerin 60 milyar avronun üzerinde bir pazarı olduğu tahmin edilmektedir. **TOBB'a göre ülkemizdeki yöresel ürünlerin en az 10 milyar avroluk ihracat potansiyeli bulunmaktadır.**

Coğrafi işaret; belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibarıyla kökenin bulunduğu yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş bir ürünü gösteren işaretlerdir. Coğrafi işaretin temel amacı, tescile konu olan ürünün üretimi, kaynağı gibi bir takım genel niteliklerine bağlı özelliklerden ötürü belli bir üne kavuşmuş ürünlerin korunmasını sağlamaktır. **Coğrafi işaretler ayrıca, ürüne pazarlama gücü katar ve ürünün gerçek üreticilerini koruyan kolektif bir hak olduğundan kırsal kalkınmaya aracılık eder ve ülke ekonomisine katkı sağlar.**

Dünyada başta alkollü içecek ve peynir çeşitlerinde olmak üzere çok büyük ekonomik hacme sahip coğrafi işaretler vardır. Özellikle Avrupa menşei ürünler kolonileşme döneminden itibaren dünya nüfusunun büyük bir kısmı tarafından bilinmekte ve tüketilmektedir. Bu durum geleneksel bilgi ve üretim yöntemlerini bugüne kadar taşıyan ülkeler için; özellikle Fransa ve İtalya için büyük bir avantaj anlamına gelmektedir. Diğer yandan ülkemizin de benzer ama daha örtülü bir hikâyesi olduğunu ifade edebiliriz. Yüzyıllarca dünyaya yön veren, kültür ihraç eden Anadolu şüphesiz coğrafi işaretli ürünler alanında da eşsiz bir zenginliğe sahiptir. Yapılması gereken şeylerin başında geçmiş ile bugün arasındaki ilişkiyi göstermek veya yeniden keşfetmek gelmektedir.

Yüzyıllarca dünyaya yön veren, kültür ihraç eden Anadolu şüphesiz coğrafi işaretli ürünler alanında da eşsiz bir zenginliğe sahiptir.

Coğrafi işaretler alanında uluslararası birçok düzenleme olmakla beraber her ülkenin veya bölgenin kendine özgü bir durumu ve gelişim yolu olduğu açıktır. Doğu Karadeniz Bölgesinin de bu anlamda özgün bir yapısı vardır. Bu alanda yaptığımız çalışmalarda hem bölgesel anlamda hem de ürün bazında bu durumu göz önünde bulundurmaktayız. Bazı ürünlere yönelik bakış açımızda taklit ve suiistimallerle mücadele ve bazılarında bilinirliğin artırılması öne çıkmaktadır. Bununla beraber bütün ürünlerde değer zincirinin yeniden kurgulanması, üreticiler arasındaki örgütlenmenin geliştirilmesi ve yerinde tüketime büyük önem vermekteyiz.

Değer Zincirinin Yeniden Kurgulanması

Özellikle ana hammadde girdileri buldukları yöreden temin edilen mahreç işaretine sahip ürünler için değer zincirinin yeniden kurgulanması hem coğrafi işaret tesciline uygun üretim, hem ürün sayesinde yörede oluşan toplam katma değer artması, hem de gelirin adil paylaşımı konusunda büyük öneme sahiptir. Coğrafi işaretler diğer fikri mülkiyet haklarından farklı olarak kolektif bir hüviyet taşır. **Herhangi bir markanın sahibi bir şirket veya kişi olabilir ama Akçaabat Köftesi, Gümüşhane Pestili veya Hamsiköy Sütlacının sahibi o yörenin bütün insanlarıdır.** Sadece nihai ürünü ortaya çıkaran üreticileri coğrafi işaret konusunda hak sahibi veya sorumlu olarak görmek büyük bir yanılgıdır. Hamsiköy'deki süt üreticileri, Gümüşhane'deki dut üreticileri ve Akçaabat'taki et üreticileri de ilgili coğrafi işaretin önemli paydaşlarıdır. Dolayısıyla hammadde arz güvenliğinin sağlanması, bütün girdilerin üretiminin tescile uygun şekilde yapılması için bütüncül bir yaklaşım gerekmektedir. Bu durum hem yerelde adil gelir paylaşımı, hem de coğrafi işaretin kendi içinde karşılıklı bir denetime sahip olması anlamına gelmektedir.

Üreticiler Arasındaki Örgütlenmenin Geliştirilmesi

Coğrafi işaret tescili ilgili ürünün değer zinciri içinde bulunanlara önemli haklar sağlamakta ve sorumluluklar getirmektedir. Örneğin ilgili coğrafi alan dışında üretimi yapılan fındığa **Giresun Tombul Fındığı** demek artık sadece ahlaki bir sorun değil, **hukuki yaptırımları olan bir durumdur**. Aynı şekilde ilgili coğrafi alanda olmasına rağmen tescil belgesinde belirtilen şekilde üretim yapmayan ancak Giresun Tombul Fındığı ismini kullananlar için de aynı durum geçerlidir. Bu kolektif hak ve sorumlulukların takibinin bireysel olarak veya paydaşları üreticiler olmayan kurumlar tarafından yapılması mümkün değildir. Dünya örnekleri üretim maliyetlerinin azaltılması, etkin pazarlama ve hak ve sorumlulukların takibi için en etkin modelin kooperatif olduğunu göstermektedir. Kooperatifçilik elbette sadece bir tüzel kişilik olarak değerlendirilemez. Uzlaşma, şeffaflık ve hesap verebilirlik başta olmak üzere kurumsal gelenekler büyük önem taşımaktadır. Kooperatif yapısı içinde örgütlenmenin mümkün görünmediği durumlarda ilk adımın dernek yapısı üzerinden atılması ve ihtiyaçlar doğrultusunda yapısal değişikliklere gidilmesi yerinde olacaktır. **Başta yerel yönetimler olmak üzere yerel kurum ve kuruluşların üretici örgütlerini teşvik etmeleri coğrafi işaret ve yerel kalkınma için büyük önem taşımaktadır.**

Yerinde Tüketim

Yerinde tüketimin iki büyük avantajı vardır. Bunlardan birincisi aracısız alışverişin üretici ve tüketicinin ekonomik faydasını en üste çıkarmasıdır. İkincisi ise üretici ve tüketici arasında doğrudan etkileşim sağlayarak bu ilişkinin bir metanın el değiştirmesinin ötesinde bir deneyime dönüşmesidir. Bu noktada turizm büyük öneme sahiptir. Turist başına harcama tutarı önemli bir göstergedir. Bu tutarın birinci belirleyicisi turist gelir düzeyi ise, ikinci belirleyicisi turiste sunulan harcama olanaklarıdır. Bölgemizi her yıl milyonlarca yerli ve yüz binlerce yabancı turist ziyaret etmektedir. **Yapılması gereken şey turistlerin coğrafi işaretli ürünlere doğrudan ulaşmasını, hikâyesini öğrenmesini, ilgili yöreyi ziyaret etmesini ve özel bir deneyim yaşamasını sağlamaktır.**

